

Monetární politika

Velká recese

24.04.2024

Tomáš Havránek

Opakování: Trh peněz

Nabídka peněz

- Peníze jsou tvořené centrální bankou a systémem komerčních bank

Poptávka po penězích

- Transakční motiv
- Opatrnostní motiv
- Spekulační motiv

Cena

- Náklady obětované příležitosti při držení peněz
  - Úroková míra
-

Měnová politika

- Dosahování makroekonomických cílů přes ovlivňování množství peněz v ekonomice
- Nástroje centrální banky
  - Operace na volném trhu (nejvíce používané)
  - Diskontní úvěry
  - Povinné minimální rezervy

Funkce centrální banky

- Uskutečňuje monetární politiku
  - Tiskne oběživo
  - Dohlíží na bankovní sektor a reguluje ho
  - Banka vlády
  - Banka bank (věřitel poslední instance)
  - Často funguje jako clearingový dům pro banky
  - Spravuje státní devizové a zlaté rezervy
  - Někdy reguluje kurz domácí měny
-

Opakování: Efekty měnové politiky v dlouhém období – Klasická dichotomie

- Neutralita peněz - změny v peněžní nabídce neovlivňují reálné veličiny, ovlivní pouze cenovou úroveň

Kvantitativní teorie peněz

$$M \times V = P \times Y$$

- V – důchodová rychlost oběhu peněz, která je považována jako stabilní
- Y – reálný důchod určen výrobními faktory a technologií (reálné faktory)
- Proto vyšší nabídka peněz (M) povede pouze k vyšší cenové hladině (P), tedy k inflaci

Měnová politika v krátkém období

V krátkém období:

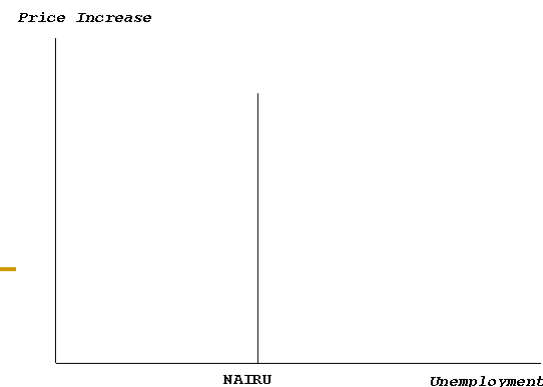
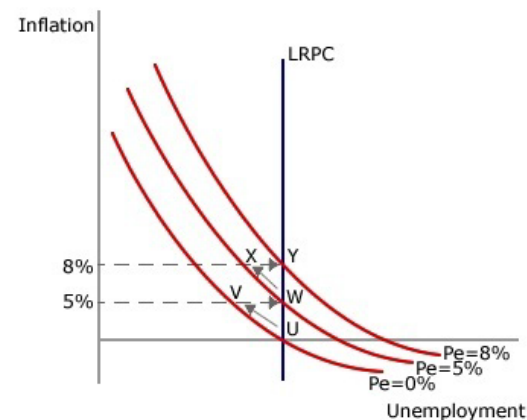
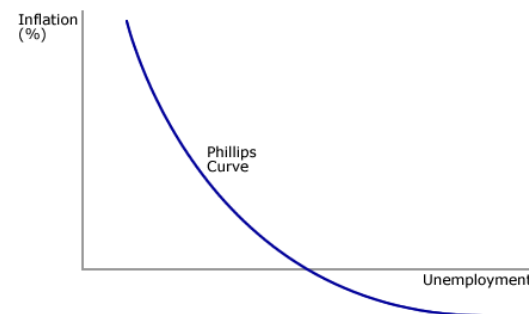
- **Ceny vč. mezd nejsou pružné** – trhy se okamžitě nevyčišťují = ekonomika není vždy na potenciálu
- Domácnosti a firmy mohou podléhat **peněžní iluzi** (růst mezd a zisků považováno za reálné vyšší ohodnocení jejich práce, produktů a ne za průvodní efekt inflace) -> zvýší spotřebu a investice

Role očekávání

- Očekávání mají zásadní dopad na ekonomiku, očekávání sama o sobě mohou vyvolat recesi nebo naopak expanzi (tzv. **sebenaplňující**)
- V historii makroekonomie – různý přístup:
  - „**animal spirits**“ – Keynes – důležité dopady, ale nejsou vysvětlena
  - **Statická očekávání** (budoucnost bude stejná jako současnost)
  - **Adaptivní očekávání** (poučení z minulých chyb a na jejich základě revize očekávání)
  - V 70. letech revoluce: **racionální očekávání** (hledící do budoucna, očekávání formována na základě všech dostupných informací)

Důsledky očekávání pro měnovou politiku

- **Statická očekávání** – vláda může využívat „trade-off“ mezi inflací a nezaměstnaností a snažit se dlouhodobě dosáhnout $U < U_N$
- **Adaptivní očekávání** – vyšší inflace povede ke zvýšení inflačních očekávání tj. zhoršování zmíněného „trade-off“ -> snaha dosáhnout $U < U_N$ povede k akceleraci inflace
- **Racionální očekávání** – lidé vědí, že expanzivní měnová politika povede k růstu cen, proto okamžitě zvyšují svoje očekávání – „trade-off“ neexistuje ani v krátkém období

Vliv školy racionálních očekávání na měnovou politiku

- Hlavní cíl měnové politiky by mělo být udržování stabilní cenové hladiny
- Tento cíl je nejsnazší dosáhnout pokud je politika centrální banky transparentní a nezávislá => důvěryhodná (např. centrální banka cíluje inflaci 2%: pokud domácnosti a firmy věří, že banka udělá vše pro dosažení cíle, budou očekávat inflaci 2% -> cíl je snazší dosáhnout)
- Měnová politika na základě stabilních pravidel spíše než na základě diskrece
- Centrální banky by měly být nezávislé na politicích/vládě, aby se omezil vliv politického cyklu

Keynesiánský přístup k měnové politice

Konečný cíl – dosáhnout potenciálního produktu a plné zaměstnanosti

Transmisní mechanismus:

Vyšší MS → nižší IR → vyšší AD → vyšší HDP (nižší nezaměstnanost)

Aktivistická politika, která umožňuje doladování ekonomiky

Omezení:

- Banky nejsou ochotny půjčovat
- Past likvidity (horizontální MD)
- Past investic (investice nereagují na změny úrokových sazeb např. kvůli pesimistickým očekáváním)
- Časová zpoždění

Monetaristický přístup

Inflace je za všech okolností peněžním jevem; vzniká jen tehdy, když růst množství peněz v oběhu převyšuje nárůst produkce. Milton Friedman (1987)

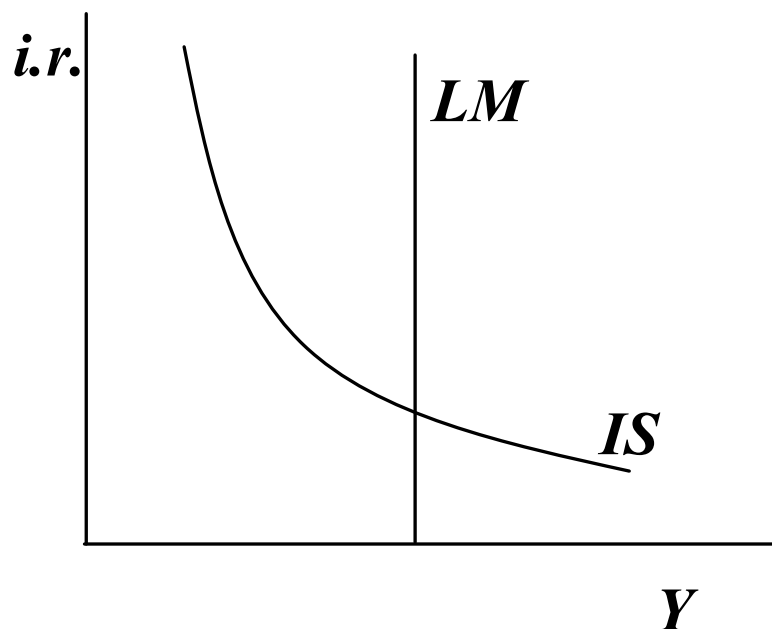
- Rovnice směny:

$$M \times V = P \times Y$$

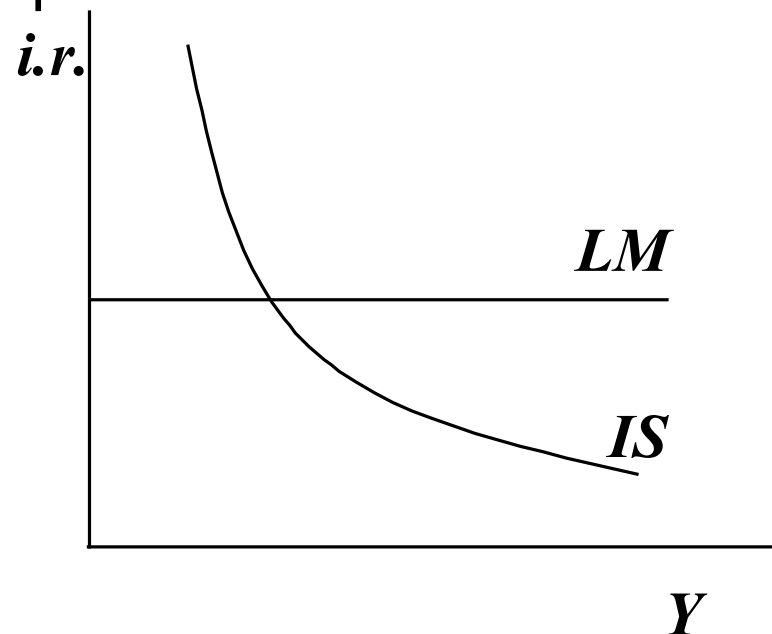
- Aktivistická politika je destabilizující (časová zpoždění)
- Za předpokladu stabilní a předpověditelné důchodové rychlosti oběhu peněz (V), snaha stabilizovat ekonomiku ***stabilním růstem měnové zásoby na úrovni růstu potenciálu***
- **Konečný cíl:** dosažení nízké průměrné míry inflace v dlouhém období

(Ne)účinnost monetární politiky – aplikace modelu IS-LM

- Extrémní monetaristická verze – neúčinná fiskální politika

- Extrémní keynesiánská verze – ***past likvidity***: neúčinná monetární politika

Monetaristický „experiment“

- V roce 1979 vysoká inflace v USA ($> 10\%$). Na základě monetaristické teoretické koncepce změnil Fed zásadně svá operační pravidla:
  - ❑ přestal zcela brát ohled na velikost úrokových sazeb,
  - ❑ stanovil cíl v podobě předem daného růstu nabídky peněz a bankovních rezerv.
- Cíle monetaristického experimentu: Fed doufal, že striktně kvantitativním přístupem dosáhne snížení agregátní poptávky, inflačního očekávání a inflace.

Monetaristický experiment

Důsledky monetaristického experimentu :

- ❑ okamžitý prudký pokles růstu nabídky peněz,
- ❑ následný prudký nárůst úrokových sazeb,
- ❑ prudký pokles investic,
- ❑ následně nejhlubší recese od třicátých let,
- ❑ snížení inflace (v roce 1982 na 4 procenta),
- ❑ nárůst nezaměstnanosti na více než 10 procent,
- ❑ pod tlakem Kongresu uvolnění monetární politiky Fedu, který zároveň zavrhl striktní peněžní cílování (1982),
- ❑ prudký pokles úrokových sazeb (z 15 % na 8% za 18 měsíců),
- ❑ nárůst reálných výdajů na bydlení (za 2 roky dvojnásobek)
- ❑ stabilizace ekonomiky v roce 1983 (mnoho ekonomů věří, že šlo dobrou „investicí do stabilních cen“).

Monetaristický experiment

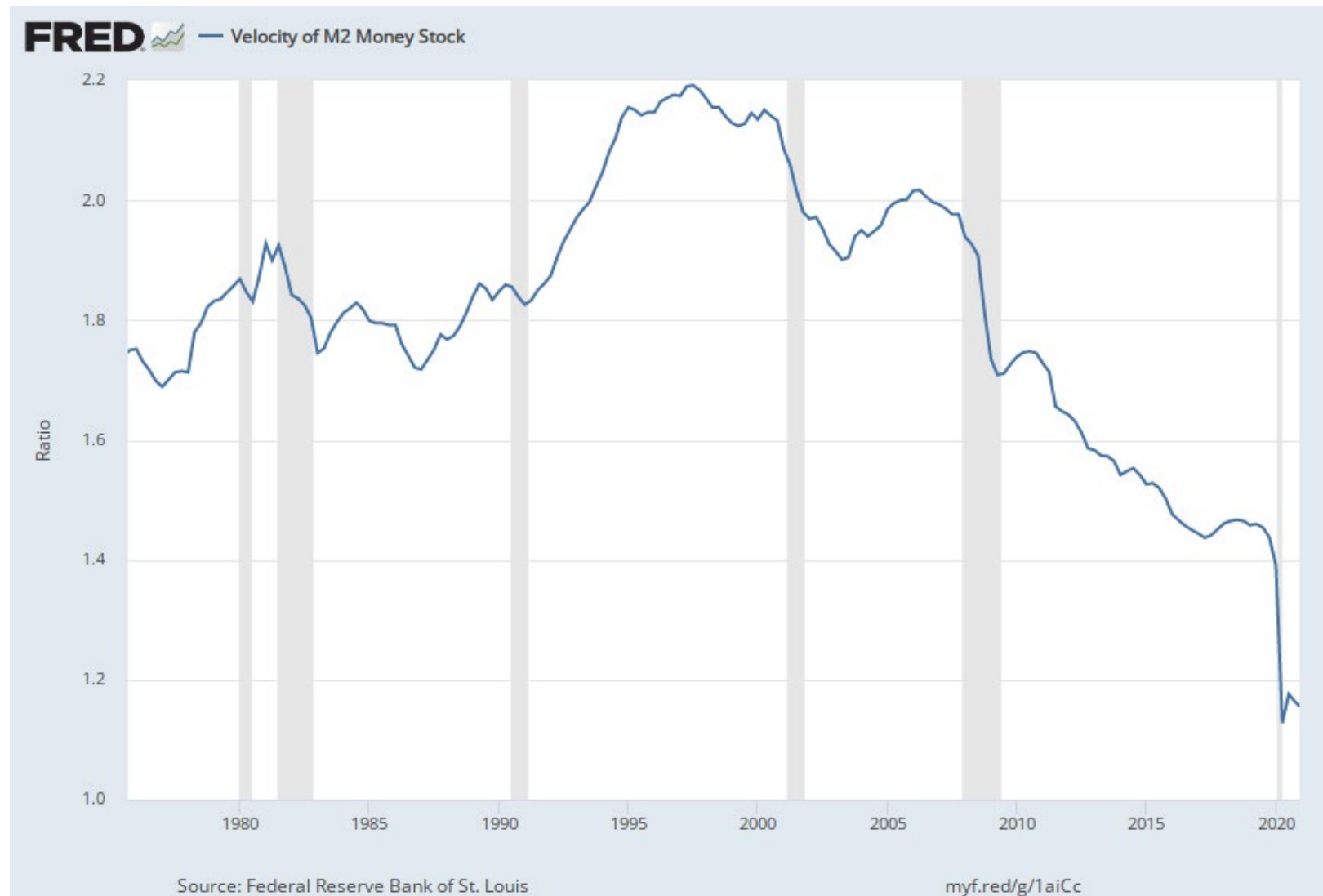
Teoreticky pozoruhodné výsledky experimentu:

- peníze se ukázaly být účinné a funkční. Zdražení peněz vymítalo vysokou inflaci.
- během monetaristického experimentu se (navzdory modelovému předpokladu) prudce rozkolísala rychlost oběhu peněz.

Praktické dopady monetarist. experimentu:

- Fed koncem 80. let přestal používat kvantitativní teorii cen jako vodítko pro monetární politiku,
- Fed na počátku 90. let přestal sledovat rychlost oběhu peněz; sledoval opět vývoj produkce, nezaměstnanosti a pracovní síly jako klíčové veličiny poukazující na stav hospodářství.

Nestabilní důchodová rychlost oběhu peněz

Inflační cílování

Monetaristický transmisní mechanismus se setkával s problémy

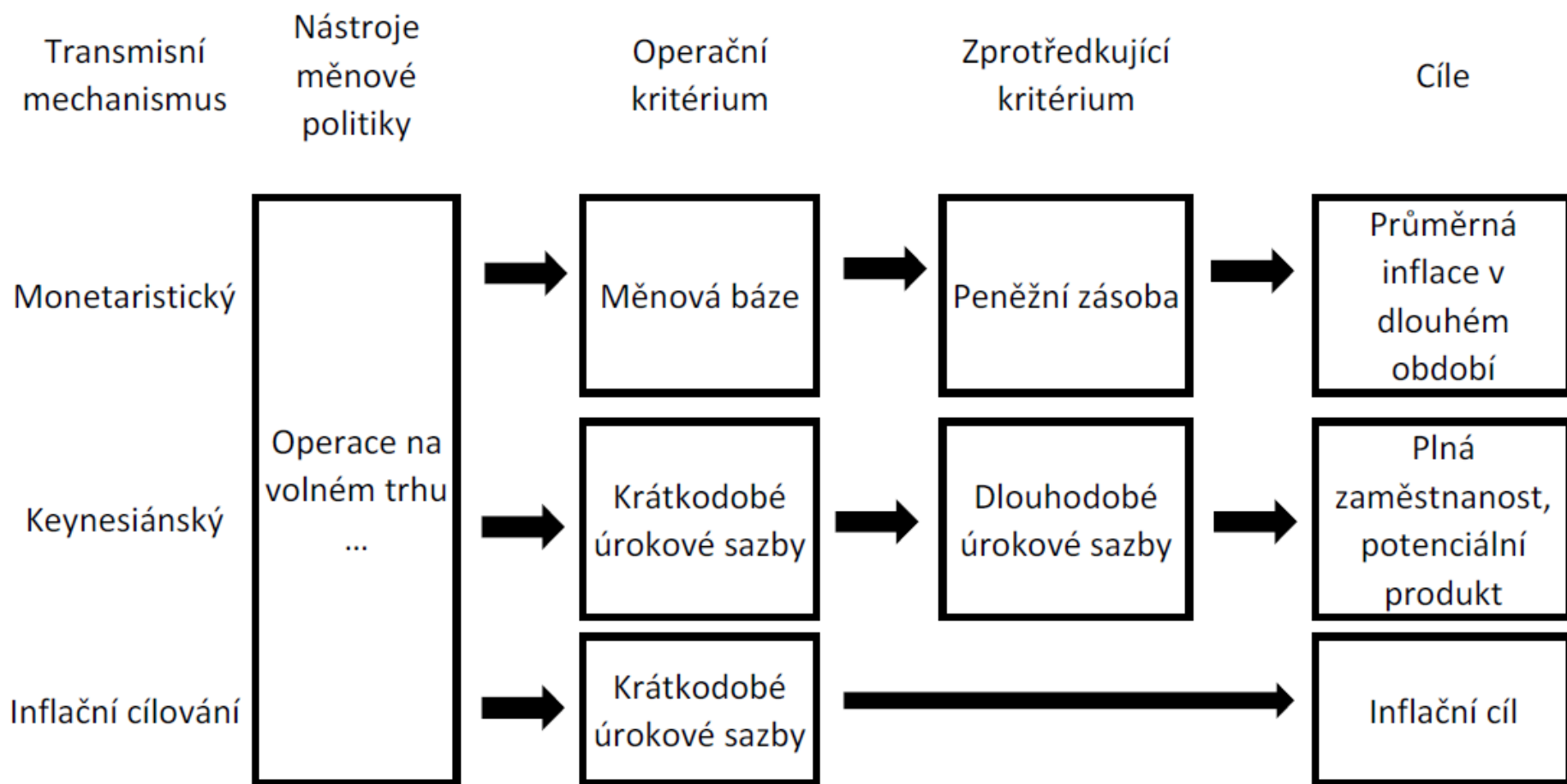
- Nestabilní peněžní multiplikátor – nedokonalá kontrola nabídky peněz (MS)
- Nestabilní důchodová rychlost oběhu peněz (V) – nestabilní poptávka po penězích (MD)

Inflační cílování - CB se zaváže dosáhnout explicitního zveřejněného inflačního cíle (použití aktivistické politiky)

Výhody:

- Transparentní systém může ukotvit inflační očekávání
- Relativně úspěšné dosažení nízké inflace – omezení nákladů spojených s inflací

Shrnutí transmisních mechanismů

Shrnutí hospodářské politiky

Pohled moderní makroekonomie (určitá syntéza pohledu nových keynesiánců a nových klasiků)

Většina ekonomů se shodne na:

- **v „krátkém období“ změny AD ovlivní Y i U** (větší rozpočtové deficity, rychlejší růst MS zvýší Y a sníží U)
- **V dlouhém období ekonomika zůstává na $potenciálu$** a ten je určen technologickým pokrokem a akumulací kapitálu
- V dlouhém období rychlejší růst MS zvýší pouze inflaci a rozpočtové deficity vytěsňují investice a zpomalují růst

Převládající neshody:

- ***Jak je dlouhé „krátké období“***
- ***Role politiky:***
  - Pokud je „krátké období“ velmi krátké, tj. ekonomika se rychle navrátí k potenciálu, pak by role hospodářské politiky měla být omezená – nastavení závazných pravidel omezujících zadlužování, stabilní růst peněžní zásoby
  - Pokud je „krátké období“ relativně dlouhé, pak by politiky měly být více flexibilní

Velká recese

Fáze Velké recese

■ Finanční / úvěrová krize

- Počátek: splasknutí bubliny nemovitostí v USA
- Bankovní krize v USA a v Evropě

■ Globální recese

■ Krize zadlužení států

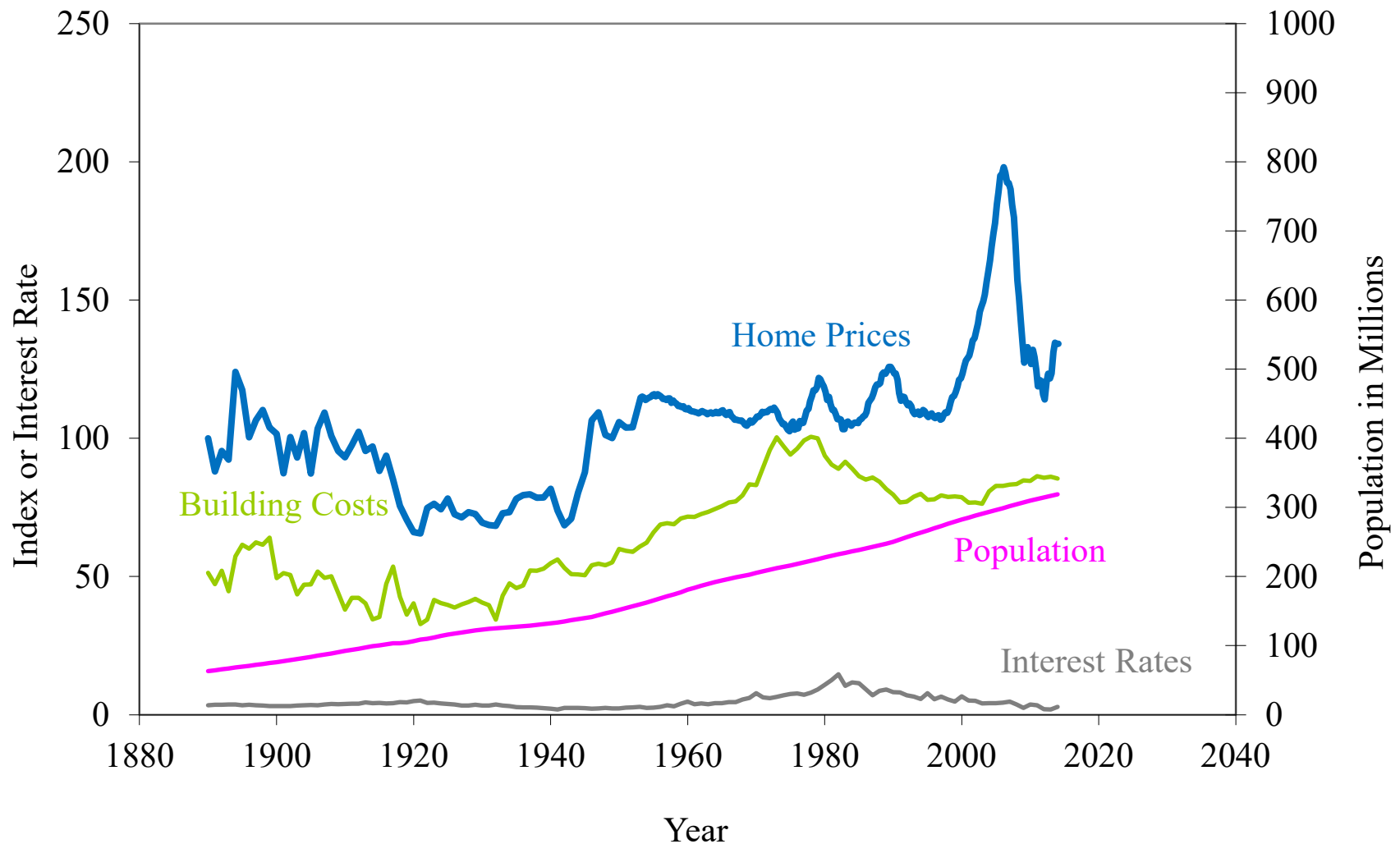
- Akutní problémy především v Eurozóně
- Střednědobé problémy ve většině rozvinutých ekonomik

■ Politická krize – neschopnost najít politický konsenzus ohledně fiskální konsolidace / fiskální disciplíny (USA a EU)

Úvěrová krize („Credit Crunch“)

- Prudké snížení nabízených půjček (zvýšení rizikové prémie, až po odmítnutí půjčit vůbec)
- **Příčina: splasknutí bubliny nemovitostí** – nejprve nesplácení “subprime“ hypoték -> snížení ceny -> nastartuje další kolo nesplácení hypoték
- **Zesílený dopad na bankovní sektor** (pákový efekt, netransparentnost složitých finančních aktiv, nesoulad likvidity aktiv a závazků)
- **Propad důvěry v bankovní sektor** (nebylo známo, jak moc jsou banky vystaveny riziku plynoucího z netransparentních strukturovaných aktiv) -> kritické problémy na mezibank. trhu
- Banky musely prodávat podhodnocená aktiva, aby splatily svoje závazky, což ještě více snižovalo jejich cenu a zvyšovalo problémy bank – **bludný kruh nucených prodejů**

Bublina nemovistostí v USA

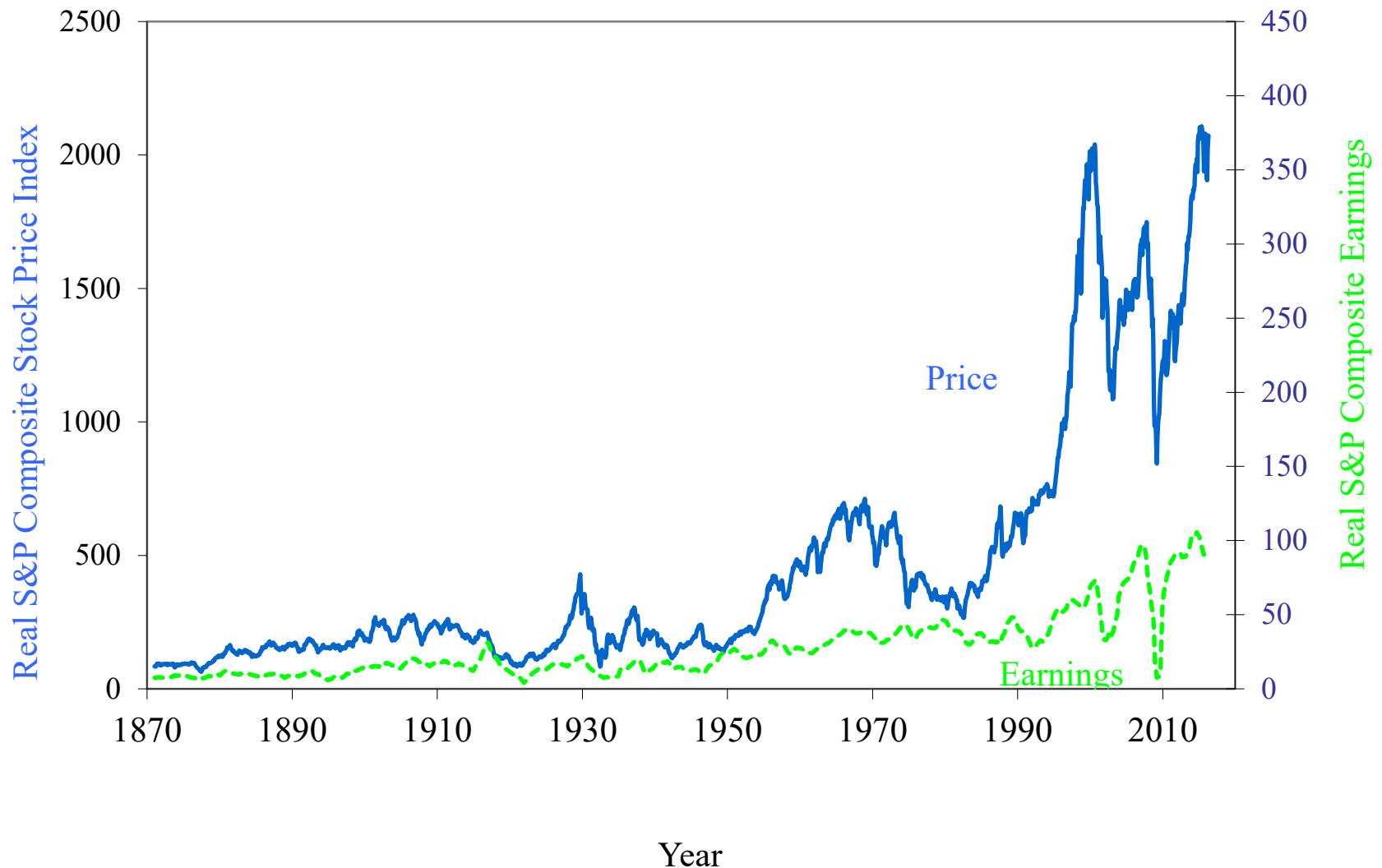
Důvody úvěrové krize – Bublina nemovitostí

Co přispělo ke vzniku bubliny?

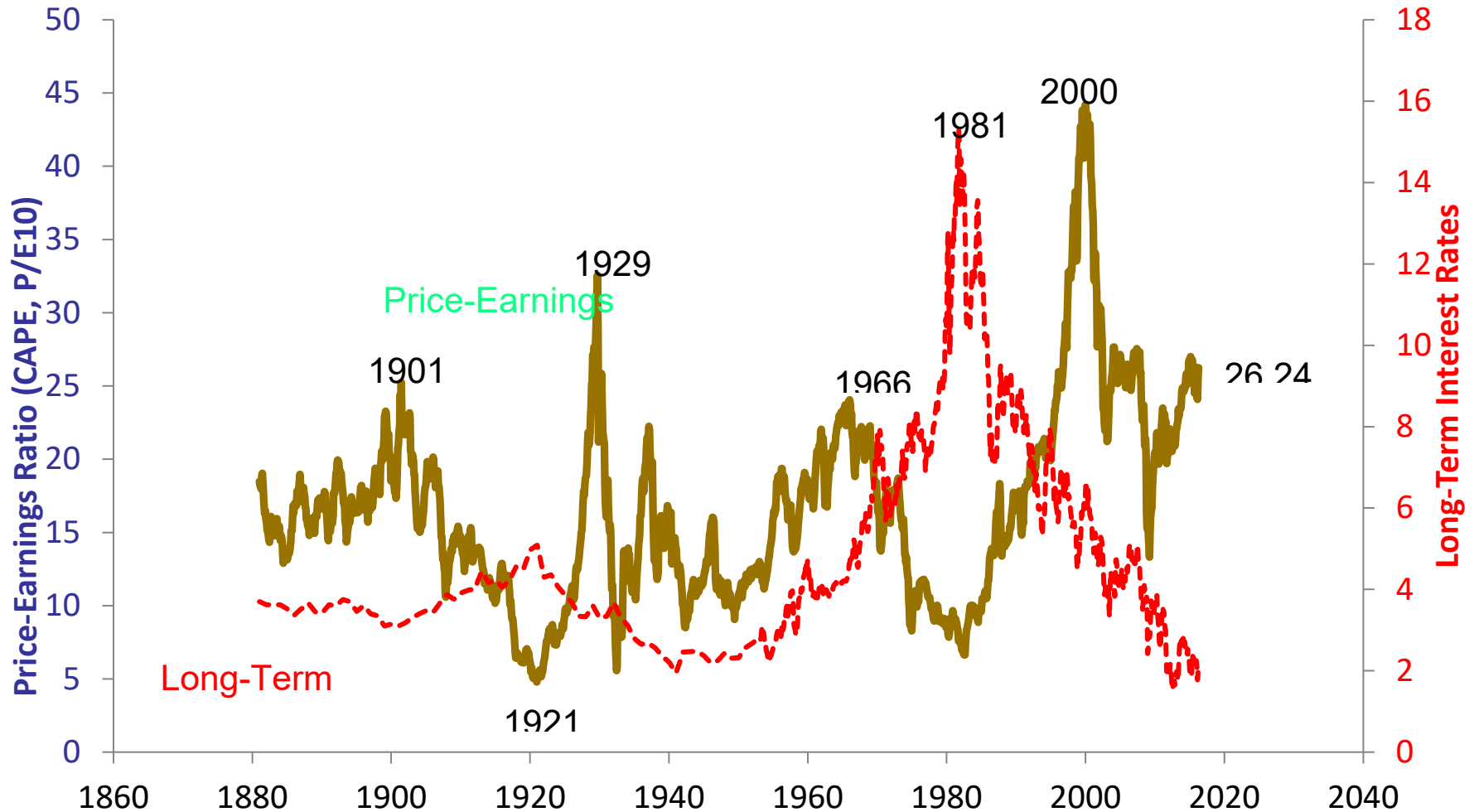
- Velmi nízké úrokové míry po splasknutí internetové bubliny (politika FEDu)
- Vládní podpora hypoték (klasických i „subprime“) – vládou sponzorované instituce – Fannie Mae, Freddie Mac
- Finanční inovace – Sekuritizace, „šedé (stínové) bankovnictví“, rozsáhlé problémy v systému (problémy morálního hazardu, nespolehlivé ratingové agentury, chybná či neexistující regulace)
- Podceňování rizika (možnosti existence a splasknutí bubliny), populární spekulace na růst cen
- Globální nerovnováhy (zahraniční přebytky úspor použity k investicím do amerických nemovitostí)

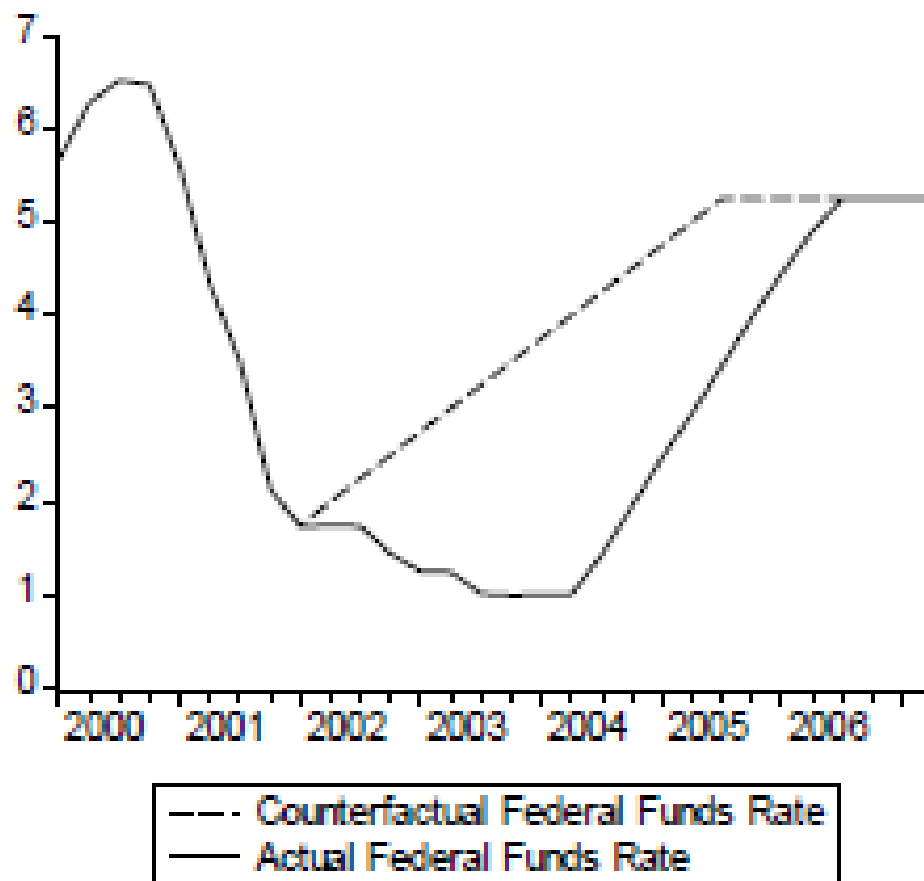
Internetová bublina splaskla v roce 2000

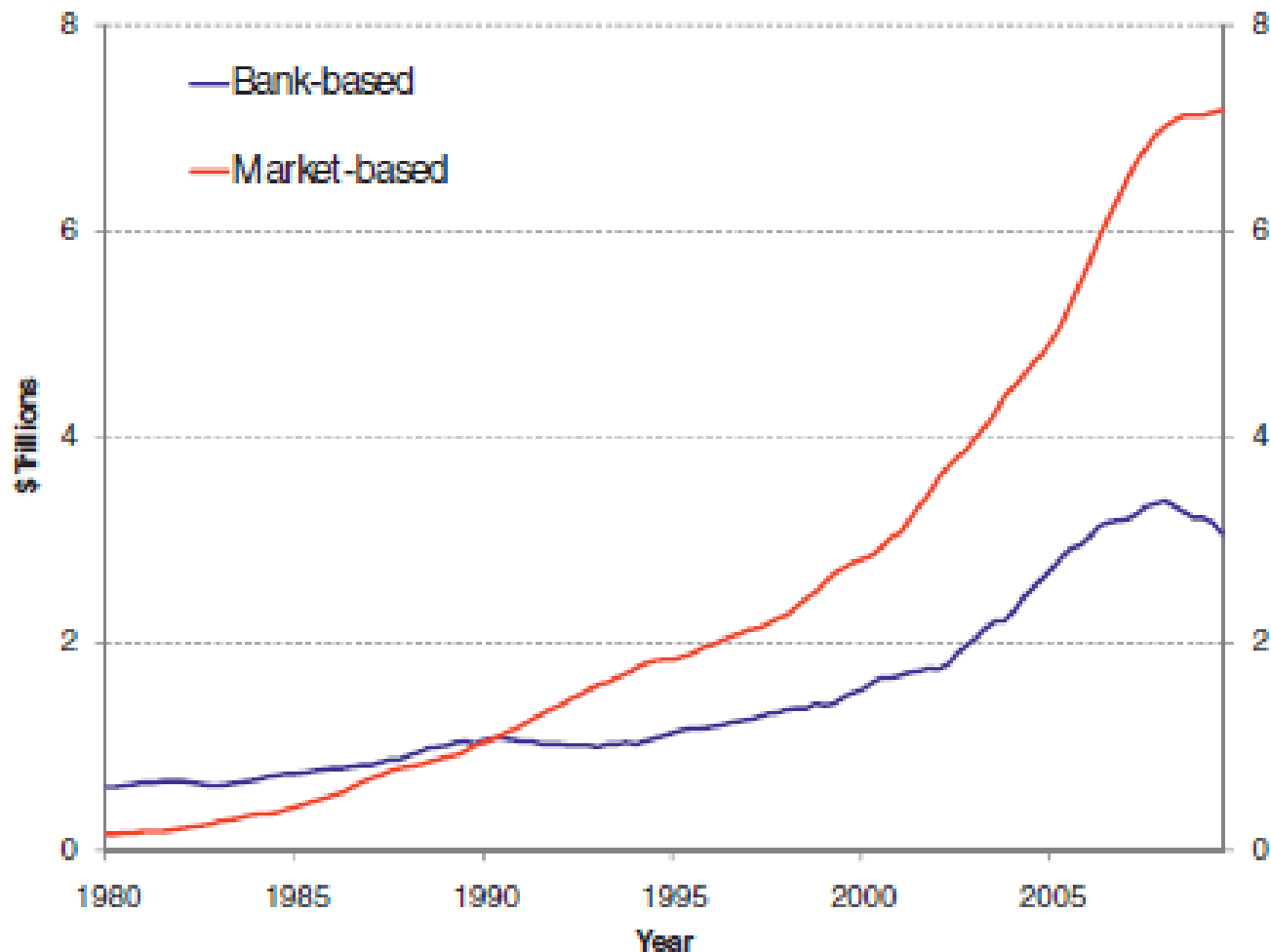
Internetová bublina splaskla v roce 2000

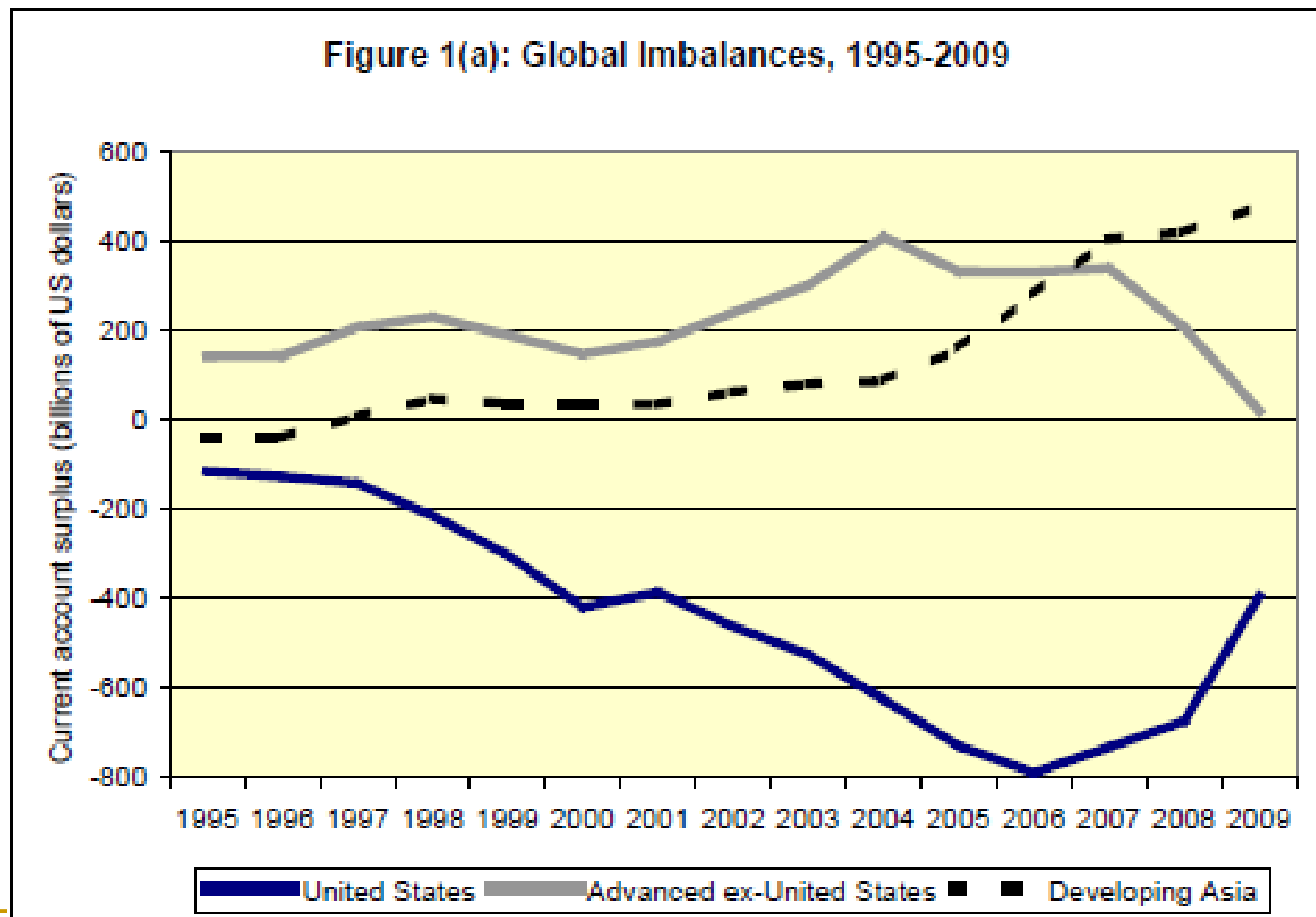
Přehnaná odpověď FEDu – příliš výrazné a dlouhé snížení IR

Finanční inovace: Množství hypoték financovaných finančními trhy převýšil bankovní

Globální nerovnováhy – USA má dlouhodobé deficity běžného účtu=příliv investic ze zahraničí

Splasknutí bubliny má výrazně zesílený dopad na bankovní sektor a ekonomiku USA

- odhady ztrát na hypotékách – 300 mld. USD, ale dopad na světovou ekonomiku min 30 bil. USD¹⁾ (cca polovina světového HDP)=> obrovské zesílení dopadu
- **Mechanismus zesílení:**
  - Pákový efekt – kapitál bank je výrazně menší než aktiva
  - Složitá aktiva – netransparentní, těžko ocenitelná
  - Nesoulad likvidity bankovních aktiv a závazků

Pákový efekt

Pákový efekt = použití malého objemu vlastního kapitálu doplněného cizím (zapůjčeným) kapitálem na financování investice -> zvyšuje riziko = možnost dosáhnout větších zisků ale i větších ztrát

Příklad: Mějme 2 banky s následující rozvahou:

A	ROZVAHA BANKY A		P
Finanční aktiva	100	Vlastní kapitál	20
		Závazky (např. vklady)	80

A	ROZVAHA BANKY B		P
Finanční aktiva	100	Vlastní kapitál	5
		Závazky (např. vklady)	95

Pokud finanční aktiva přinesou výnos 10% a za závazky platí 5%, pak

$$\text{výnosnost vlastního kapitálu}_{\text{BANKA A}} = \frac{\text{zisk}}{\text{vlastní kapitál}} = \frac{100 \cdot 0,1 - 80 \cdot 0,05}{20} = 30\%$$

$$\text{výnosnost vlastního kapitálu}_{\text{BANKA B}} = \frac{\text{zisk}}{\text{vlastní kapitál}} = \frac{100 \cdot 0,1 - 95 \cdot 0,05}{5} = 105\%$$

Pokud ale finanční aktiva realizují ztrátu 10% a za závazku platí 5%, pak

$$\text{výnosnost vlastního kapitálu}_{\text{BANKA A}} = \frac{\text{zisk}}{\text{vlastní kapitál}} = \frac{-100 \cdot 0,1 - 80 \cdot 0,05}{20} = -70\%$$

$$\text{výnosnost vlastního kapitálu}_{\text{BANKA B}} = \frac{\text{zisk}}{\text{vlastní kapitál}} = \frac{-100 \cdot 0,1 - 95 \cdot 0,05}{5} = -295\%$$

Banka B má větší páku ($\frac{\text{aktiva}}{\text{vlastní kapitál}}$), a je tedy rizikovější.

Proč banky podstupovaly velká rizika?

- Část rizik byla podceněná
- *Morální hazard* - Omezené ručení akcionářů (vyšší výnosy spojené s rizikem zvyšují zisky, ale možné větší ztráty jsou omezené do velikosti vlastního kapitálu) -> mohlo by odradit věřitele bank (střadatele), ale vlády garantují vklady
- Nastavení systému bonusů pro management
- Neefektivní bankovní regulace jako je např. kapitálová přiměřenost (BASEL 2)

$$\text{Kapitálový standard} = \frac{\text{Kapitál banky}}{\text{Rizikově vážená aktiva}} \geq 8\%$$

Banky našly možnosti jak je obejít (viz. finanční inovace)

Finanční inovace: složitá netransparentní finanční aktiva

- **Sekuritizace** = shromáždění velkého množství půjček např. hypoték, zabalení do jednoho balíku a prodej cenných papírů opravňující k části výnosů ze všech půjček v balíku (např. MBS – Mortgage Backed Securities)
  - + diverzifikace rizika
  - - netransparentní aktiva; půjčky nezůstávají v rozvaze bank = chybí motivace kontrolovat kvalitu (morální hazard)
- Během krize – složité balíky půjček těžko ocenitelné – aktiva jako MBS neprodejná (nelikvidní)

Nesoulad likvidity aktiv a závazků

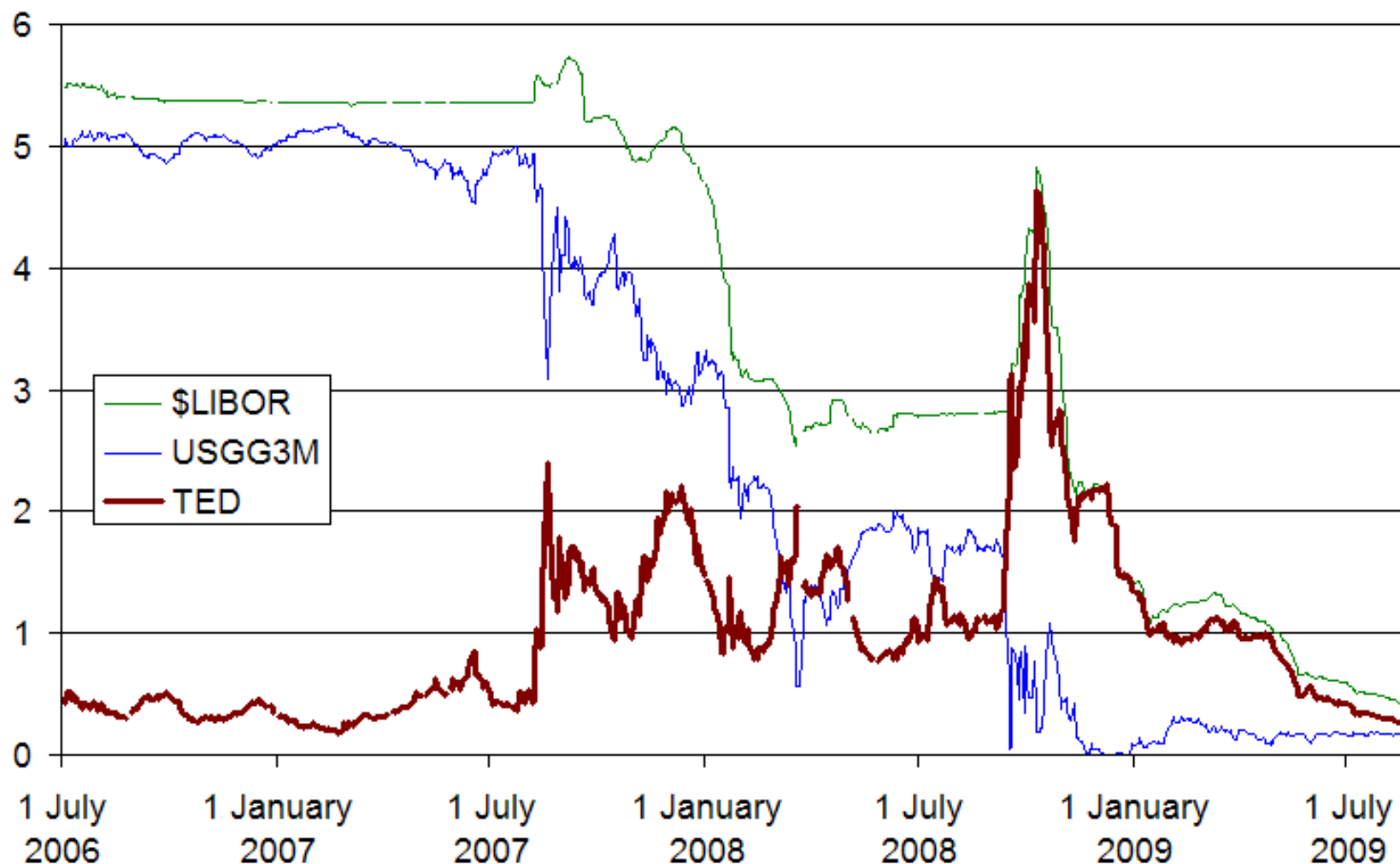
- Závazky bank (i fondů peněžního trhu...) jsou krátkodobé – vklady na viděnou, ale
  - Aktiva jsou velmi nelikvidní – dlouhodobé půjčky, případně netransparentní MBS za krize
-

Mechanismus zesílení dopadů splasknutí nemovitostní bubliny: SHRNUTÍ

- Propad cen aktiv (např. hodnoty hypoték) -> ztráty bank = snížení kapitálu (zesílené kvůli páce) -> potřeba splnit regulaci – snižování páky (oddlužování) -> nucený prodej aktiv (za nízké ceny) -> propad cen aktiv ... znovu na začátek = **bludný kruh nucených prodejů**
- Složitost sekuritizovaných aktiv a jejich související nelikvidita znamenala, že bylo velmi těžké ohodnotit solventnost bank – ztráta důvěry
- Nedostatek kapitálu a proces oddlužování vedl k tomu, že banky nebyly schopné poskytovat nové úvěry = **dopad na reálnou ekonomiku**

Nedůvěra v bankovní sektor: TED spread (3M LIBOR – 3M T-Bill rate)

TED Spread %

Zvýšení rizikové prémie a dostupnosti úvěrů: úrokové míry pro vládu a firmy podle ratingu

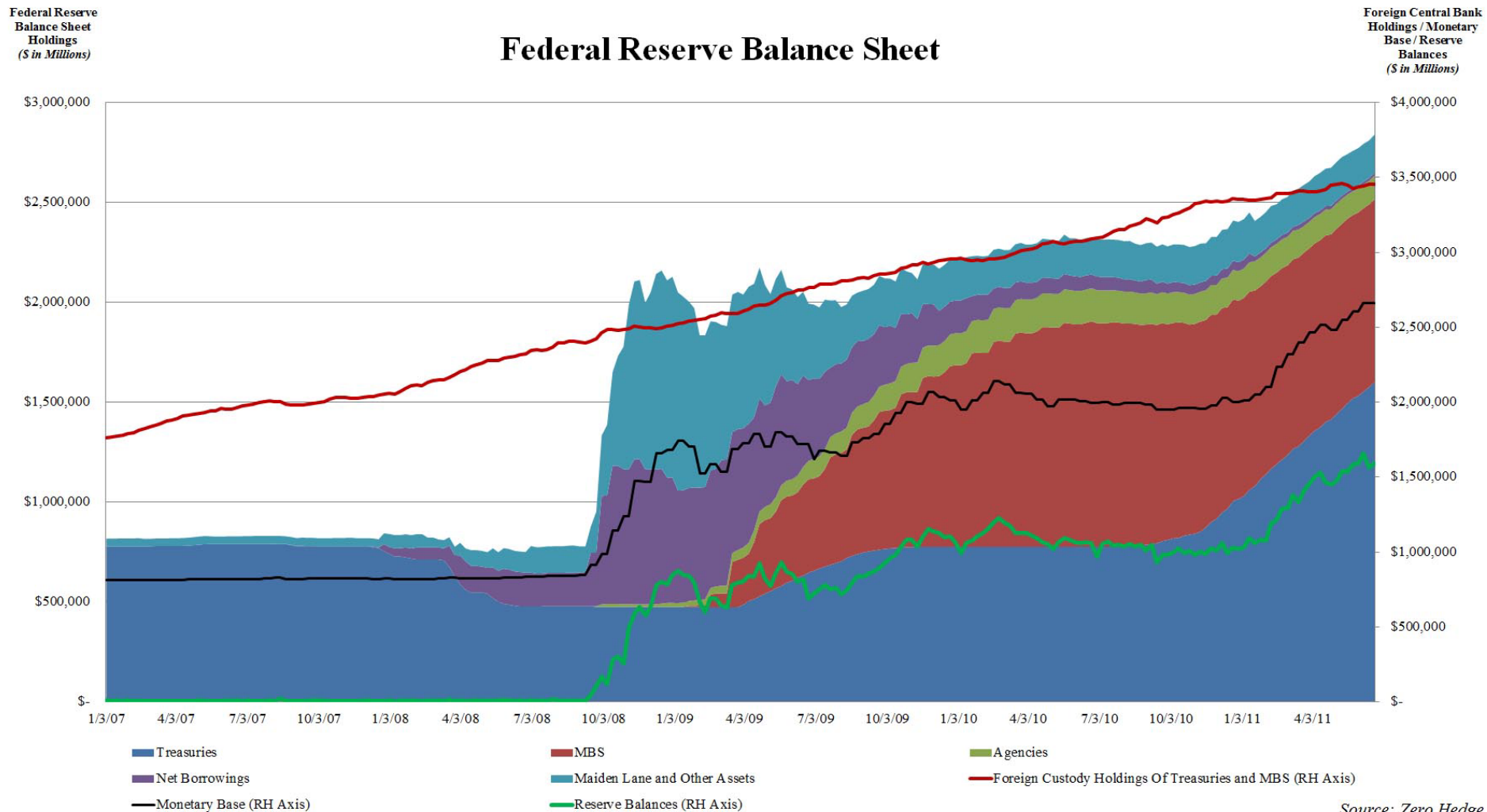

Reakce hospodářské politiky

Expanzivní fiskální a monetární politika

- Záchrana bank a fondů peněžního trhu
- ***Troubled Assets Relief Program (TARP)***
  - Odkoupení toxických aktiv vládou
  - Dočasný kapitálový vstup do bank – zvýšení kapitálu
- Zvýšení vládních výdajů
- Konvenční měnová politika snížení úrokových sazeb téměř na nulu
- ***Nekonvenční měnová politika – kvantitativní uvolňování, úvěrové uvolňování*** (masivní poskytování likvidity, kolaterál mohla být i aktiva s dlouhou dobou splatnosti, která nejsou kryta vládní zárukou, např. sekuritizovaná aktiva) – FED, ECB a další

Aktiva FEDu

Source: Zero Hedge